

BÖLÜM 36

SPOR ENDÜSTRİSİ VE TEKNOLOJİ SÜRECİNİN FUTBOLDA KULLANIM ETKİLERİ

Erdal BAL¹
Nedim MALKOÇ²
Mustafa BAŞ³

GİRİŞ

Spor, fiziksel, ruhsal, zihinsel gelişmeyi sağlamaya yönelik faaliyetler veya yarışmalar şeklinde icra edilen sistemli ve kurallar içerisinde gerçekleştirilen beden hareketleri şeklinde tanımlanmaktadır. (Tek, 2006)

Sporun bu özelliklerin yanı sıra ülke tanıtımına ve ekonomisine de çok ciddi katkılar sağladığı görülmektedir. Günümüz küresel dünyasında spor yirmi ikinci ekonomik sektör olarak yerini almıştır (Sporbilim, 2012).

En popüler spor branşlarından birisi olan futbol yüzyıllar önce sadece bir oyun olarak ortaya çıkmış olsa da zaman içinde kitlelere yayılarak adeta insanların yaşam biçimi haline gelen bir olgu olmuştur. İlk oynanmaya başladığında bazı kesimler tarafından keyifle oynanır ve izlenirken bazı kesimler tarafından korku ile karşılanmıştır. Hatta birçok dönem yasaklamalara maruz kalmıştır. Fakat zamanla popüleritesini her kesime kabul ettirmiş ve dünyaya yayılmıştır. Günümüzde ise artık sadece bir spor dalı olarak değil ciddi yatırımların yapıldığı bir endüstri haline gelmiştir.

Endüstrisi Kavramı

Spor endüstrisi kavramından bahsetmeden önce işletme, endüstri ve piyasa kavramlarını iyi şekilde açıklama ve analiz etmek gerekir. İşletme; ürünü or-

¹ Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yaşam Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bölümü, erdal.bal@sbu.edu.tr,

² Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yaşam Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bölümü, edim.malkoc@sbu.edu.tr,

³ Arş. Gör., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yaşam Bilimleri Fakültesi Egzersiz ve Spor Bölümü, m.bas2929@gmail.com,

taya çıkararak ya da piyasaya sürme konularına yönelik kararlar alan kuruluş olarak tanımlanabilir.(Yıldırım&Eşkinat,1996:7). Sanayi ise, kuruluşların faal olduğu alanlar, üretim tüketim ve halka aktarım olarak olarak tanımlanabilir. Birbirine benzer sektörlerdeki işletmeler etkileşim içerisine girebilirler, muadil ürünler ürettiklerinden kaynaklıdır. Yıldırım ve Eşkinat' a göre (1996); Ortak alıcılara sahip ve benzer ürünler ortaya koyan satıcı topluluğuna endüstri denir. Müteşebbisler çalışma sistemlerine, kullandıkları malzemeler ve ürettikleri ürünlerin piyasadaki yerlerine göre bölümlere ayrılmaktadır.

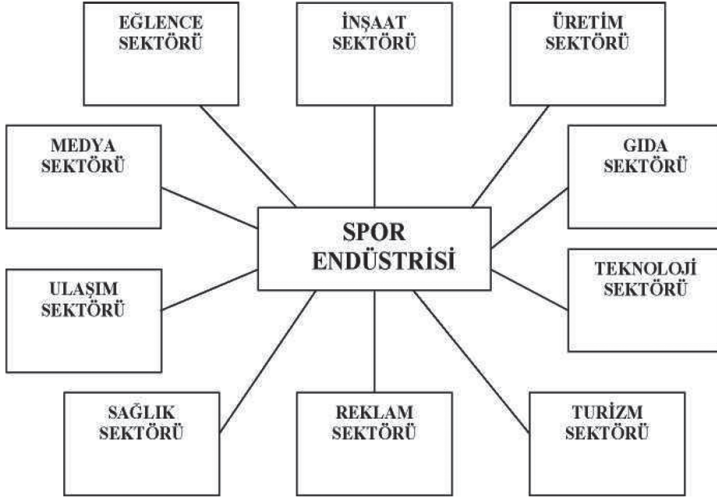
Spor Endüstrisi

Günümüzde spor, kitlelere yayılarak kendi endüstrisini meydana getirmiş ve pazarlamanın hedef noktalarından biri haline gelmiştir. Böylece ekonomik kazançlar ve iş imkanları yaratan , spor tesisleri ile buralarda oluşan eleman ihtiyaçları, spor malzemeleri üreten firmaları ve ülke ekonomisine katkıları, spor turizmi ve ülke şehir tanıtımı aynı zamanda ülkeye ekonomik gelir imkanı, medya sektöründeki kuruluşlara sağladığı; yüksek takip edilme sayısı, reklam ve sponsorluk getirileri ve profesyonel kulüpler/oyuncular ile birlikte oluşturduğu ekonomi ile bir sanayi dalı haline gelmiş olan sporu; sadece sağlıklı yaşam faaliyeti olarak değerlendirmek pazarlama açısından kayıp olacaktır. (Argan&Katırcı, 2008:3).

Dünyada en çok gelişim gösteren endüstrilerden birisi spordur. Spor pazarlamasında başarı sağlamak için hem spor endüstrisinin hem de özel olarak spor pazarlama prensiplerinin iyi etüt edilmesi önem arz etmektedir (Argan & Katırcı, 2008). Birçok pazarlama örgütü tarafından bakıldığında spor pazarlamasını kullanmak farklı amaçlara yönelik yapılan çalışmalar için başarı sağlayabilir. Bu örgütler arasında yerel spor komisyonları, profesyonel takımlar, ulusal gençlik spor ligleri, üniversite spor programları gibi sporun içinde bulunan birçok dal vardır (Shank, 2002).

Şekil de görüldüğü gibi spor endüstrisinin gelişimine etki eden birçok alan olduğu da ortaya çıkmıştır. (Devocioğlu, 2005)

“The Sports Directory” uzmanları sporla ilişkili birçok istihdam alanı olduğunu fikir bildirmişlerdir. Bunlar incelendiğinde organizasyon şirketleri, spor medyası, sportif yatırımcılar, spor kuruluşları, spor ergonomisi, kulüpler ve spor örgütleri gibi birçok alan vardır (Shank, 2002).

Şekil 1. Spur endüstrinin ilişkisel ağı (Devecioğlu, 2005).

Televizyonun Endüstriyel Futbola Katkısı

Joan Coakley'in ifadesiyle (2001:357), "aslında medya futbolun içerisine girmeden önce de futbolun sosyal bir yapısı vardı ve toplumsal olarak ilgi görüyordu yani medyaya çok ihtiyacı yoktu". Ancak ticari ve endüstriyel açıdan baktığımız zaman kabul edilmeli ki medya olmadan endüstriyel anlamda da büyüme olması zor görünüyor."

Futbol en büyük mabetlerine, devasa statlara 1950'lilerde kavuştu, ancak yine de o dönem endüstriyel futbol tanımından bahsetmek mümkün değildi. Bugün sıkça bahsedilen 'endüstriyel futbolun' bu denli popüler olmasını radyo ve televizyona bağlamak yanlış olmaz. (Yolaç, 2002).

Tabi futbolun da medyaya kattıklarını göz ardı etmemek lazım. Örneğin Fransa'nın önde gelen medya kuruluşu Canal Plus, futbolu sunmamış olsaydı, insanlardan TV izlemek için ücret alabilir miydi? Şifreli yayın dönemine geçiş başarısı Avrupa'da ki tüm TV kuruluşlarında olduğu gibi futbola endeksliydi. Seyretmek için para ödemek gerektiği düşüncesi neredeyse hiçbir tepki almadan büyük kitleler tarafından hızla kabul gördü. Futbolun cazibesi ve futbolcuların kramponlu öncü güçleri olmasa ne kablolu yayın, ne de uydu yayını böylesine rağbet görürdü (Authier, 2002).

Futbol, medya üzerindeki ağırlığının artışıyla, halkın oyunu olma olgusundan uzaklaşarak medya iktidarlarının rant merkezi haline gelmiştir. İngiltere’de maç programlarını medya belirlemektedir. Bu durum dönem dönem kulüpler ve federasyon arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarmakta, bazı kulüpler Avrupa kupası maçlarından 2 gün sonra yayıncı kuruluşun isteğiyle lig müsabakası oynamaktadır. Ayrıca klasik cumartesi-pazar programının dışında cuma ve pazartesiye de maç programı konulmasının altında yatan düşünce gösterinin süresini uzatma düşüncesidir. Bu yoğunluk bazı futbolcuların sakatlık yaşama durumlarını ortaya çıkarmaktadır.2008 yılında Liverpool Kaptanı Steven Gerard’ın 18 günde 6 maça çıkması endüstriyel futbolda futbolcuların zorlu şartlar altında mücadele ettiğinin göstergesiydi. 6 kez üst üste 3 günde 1 maç oynayan oyuncular şovu devam ettirme zorunda oldukları gerçeğinin farkındalardı. Futbolcular dönem dönem “biz köle değiliz” diye serzenişte bulunsalar dahi, endüstri tarafından bakıldığında ne kadar fazla maç o kadar kazanç anlamına geldiği için maç sayılarıyla ilgili değişiklik pek gündeme gelmemekte, aksine turnuva ve organizasyonlar ile ilgili yeni fikirler yeni düzenlemelerle hem ulusal hem uluslararası maçlar artmaktadır. Nitekim geçmişte de bazı tartışmalar ortaya çıkmış ve SKY TV’nin Spor Direktörü John Bromley, bu tepkileri şöyle yanıtlamıştır: “İngiliz futboluna tarihin en büyük yatırımlarını yaptık, oyun için de ilgi çekecek bazı eklemeler yapmayı gerek gördük” (Barnett, 1990).

Sponsorluk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Spor sponsorluğu kavramı tarih içindeki yerini ilk olarak Antik Yunan’daki Romalı aristokratların, gladyatörler arasından bazılarının ihtiyaçlarını karşılamasıyla ortaya çıkmıştır. Spor sektöründe anlam bulması ise, Coca Cola’nın 1928’de ürün numuneleri ile Olimpiyatlara sponsor olmasıdır. Daha ileriki dönemlerde spor sponsorluğu kavramı olimpiyatlar başta olmak üzere birçok spor dalında hayatımız da yer almış ve önemli bir mecra haline gelmiştir (Argan, 2004).

Ulusal ve uluslararası organizasyonları gerçekleştirmek için teçhizat, yer, maddiyat gibi birçok kaynak ihtiyacı vardır. Kurumlar bu tür organizasyonlara sponsor olarak markalarını popüler hale getirmek istemektedir. “Ziraat Türkiye Kupası”, “Turkcell Süper Lig” gibi isimleri bunlara örnek verebiliriz. Sponsorluk anlaşması yapan kuruluşların elde ettiği bazı haklar şöyledir;(Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hizmetleri Sponsorluk, 2011):

- Futbol oyununda yer alan materyallerin üzerinde sponsor olan işletmelerin reklamlarının bulunması,
- Futbol oyunu müsabakalarını oynadığı alanlarda, marka isim ve ürünlerinin reklamlarının yapılacağı panoların bulunması,
- Organizasyonlarda sponsor olan firmanın marka ismi ile telaffuz edilir.

Sponsorluk anlamında en fazla ilgi gören spor dallarını futbol, tenis, kayak, kriket, snooker, araba yarışları, golf, yüzme, atletizm, olarak sayabiliriz (Şahin & ark., 2003).

Futbol

Derin bir tarihe sahip olan futbol için bilinen en önemli gerçek şu ki o dönem ki duvar çizimlerinden yola çıkacak olursak ilk çağlardan itibaren yuvarlak bir cisimle oynanan keyif veren bir oyun olduğudur (Aydın, 1988). Bu sözleri destekleyecek nitelikte bir çalışma Özkan (2009) tarafından yapılmış ve çalışmasında “Arkeolojik incelemelere göre, dünya üzerinde var olmuş halklar, çeşitli sebeplerden dolayı küre şeklinde olan topla, bir şekilde ilişki içinde olmuştur” diyerek insanların futbola ilgisini ortaya koymuştur. İnsanoğlunun yuvarlanan cisimlere vurma isteğinin olduğunu düşünürsek futbolun bu denli ilgi görmesini daha iyi anlayabiliriz.

Umberto Eco’ya göre futbol, insanlar için bir din hatta batıl bir inanç konumunu almıştır. “Taraftarlık ve iman sözcüklerini bu oyun için beraber kullanılabilir; çünkü yenme ve yenilme durumlarının olduğu bu oyunda, taraftarın aidiyet duygusunu devam ettirmesi için tam bir imana ihtiyacı vardır. Bu iman sayesinde kişiler kendini aidiyet duygusu içinde hissedecek aynı emeller içinde bulunan bir grup ile beraber olacak ve olası bir yalnızlık duygusunu bastıracaktır (Bugra, 2006).

Farklı Medeniyetlerde Futbol

Çin

Günümüzde İngiltere, futbolun beşiği olarak görülmektedir. Bir nevi futbol denilince akla İngiltere gelmektedir. Bilimsel kaynaklarda, futbolun ilk çağlardan itibaren birçok toplumda farklı şekillerde oynandığı ortaya konmuştur. Çin futbolun ilk olarak oynandığı düşünülen yerlerden birisidir. Çin’de M.Ö. 265 yılında Jin Hanedanlığı döneminde, daha çok savaşa hazırlık olarak egzersiz amaçlı birçok spor faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri de futbola benzerliği ile bilinen Cujudur. Riordan Crowther, ve Jones gibi araştırmacılar

Cuju'nun, günümüz futbolunun oluşmasında öncülük ettiğini iddia etmektedir. Cuju, tekmelemek anlamına gelen Cu ve top anlamına gelen Ju'dan türetilmiştir (Crowther,2007). Cuju'ya bazı kaynaklarda tsu chu olarakta rastlanır (İzgi, 2002). Han Hanedanı İmparator Wudi M.Ö (156-87) o dönem Cuju'ya hayranlık duymaktaydı. Asya'nın merkezini fethettikten sonra tüm yetenekli cuju oyuncularını şehre çağırması ve onların ortaya koyduğu şöleni izlemesi bunun göstergesidir. (<http://historyoffootballreally.blogspot.com.tr/2009/09/chineseand-tsu-chu.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2017).

Roma

Romalılar Harpatsum adını verdikleri oyunun futbolun öncüsü olduğunu ileri sürüyorlar. Yunanlıların oynadığı episkyres adlı oyundan esinlenerek harpatsumun ortaya çıktığı konuşulur. Yunanlılardaki takımlar 12 kişiden oluşuyordu ve rugby de olduğu gibi eller de kullanılıyordu Romalılar da Yunanlılardan ilham aldılar ve oyunda bazı değişikliklere giderek oynadılar.

Harpatsum'un eski Yunancada "el topu" anlamına geldiğini düşünürsek o dönem el ve ayakla oynanan bir oyun olduğu kanısına varabiliriz. Pilla, Follis veya Pagonica adı verilen, içi hava veya kuş tüyü ile doldurulmuş toplarla oynanan bu oyunun iki eşit takım ile oynandığı, çok sert mücadelelerin olduğu amacının ise topu kapmak ve rakip sahadaki kaleye götürmek olduğu biliniyor. Bu durumlara bakarsak harpatsum günümüz futboluna uzak, daha çok Rugby'ye yakın özellikler taşıyor (Erdoğan,2008)

Eski Türkler

Alanyazında bazı makalelerde futbol tarihi Sümerlere kadar dayanmaktadır (Somalı,1989:07). Sümerlilere kadar giden tarih özellikle Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı kitabında Türk futbol üzerine bilgiler paylaşmıştır. 25 Ocak 1072 ile 10 Şubat 1074 tarihleri arasında Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı ünlü eseri 'Divan ı Lügat-it Türk'ün ilk cildinde 'Tepük' adında bir oyunun eski Türkler tarafından orta Asya da oynandığından bahsedilmektedir. Tepük adıyla oynanan futbol oyununda toplar özellikle keçi kılından veya keçeye sarılarak yapılan bir materyalden oluşmaktadır.

İlerleyen zamanlarda sert oluşu ve insanın canını yakması oyunun zorlaştırması nedeniyle, daha yumuş içi hava ile doldurulmuş kuzu derisiyle yapılmış materyallerinden bahsedilmektedir. Kale olarak yere çakılmış iki mızrağın arasından geçirilerek sayı yapıldığı bir kural konulmasına yönelik bilgiler de paylaşılmaktadır (Arıpınar, 1992).

Modern Futbolun Doğuşu

Modern futbolun ilk temelleri, futbolun beşiği olarak adlandırılan İngiltere de oynanmaya başlandı. 1800'lü yılların ortalarında nüfusu 2,8 milyona ulaşan Londra, işçi sınıfından oluşan nüfusu ile tekstil ticaretinin merkezi konumundaydı. Sosyo-ekonomik refahın üst düzey olması ve serbest zaman imkanı işçileri aksiyonun bol olduğu, rugby benzeri bir futbol oyununa yöneltti. Aynı dönemlerde Cambridge Üniversitesinde ise daha farklı kuralları olan bir oyun oynuyorlardı. Uzun yıllar belli kurallara ve standartlara sahip olmadan oynanan futbol, o dönemki ismiyle “Mob Football: Ayaktakımı Futbolu”, 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Eton, Westminster, Harrow, Shrewsbury, Winchester ve Charterhouse gibi önde gelen İngiliz okullarının takımlar oluşturarak oynadıkları oyun, birbirleri ile düzenli olarak karşılaştıkları ve standart kurallara sahip bir oyun haline gelmiştir. Her okulun kendine özgü kuralları olduğundan ve ortak bir kural seti eksikliğinden dolayı oluşan kaos durumunu ortadan kaldırmak için, okulların futbol takımı temsilcileri Cambridge Üniversitesi'nde 1848'de bir araya gelerek adına “Cambridge Kuralları” denilen futbolun ilk kural setini oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu oyun setiyle birlikte artık topa sadece ayakla vurulacak aynı takımdaki oyuncular aynı renkte formaları giyecek kaleciler topu elleriyle tutabileceklerdi(İkiz,2010).1848'de Cambridge Üniversitesinde oluşturulan “Cambridge Kuralları”, futbolun ilk yazılı kuralları olarak tarihe geçmiş olsa da okullardan bağımsız kurulan takımların artmasıyla çok fazla süre kabul görmedi.(Hamarat, 2017).

Futbolun kuralları standart hale gelirken futbol takımları da hızla çoğalmaya başlamıştır. 1857 yılında kurulan Sheffield FC kulübü tarihteki ilk futbol kulübü olurken(Hamarat, 2017), 1862'ye kadar Sheffield bölgesinde 15 kulüp daha kuruldu ve “Sheffield Birliği” adı altında maçlar yapmaya başladılar (İkiz, 2010).

1857 yılında Sheffield'in ortaya çıkması ve 1862 yılında Uppingham Koleji öğretmenlerinden John Charles Thring'in yazdığı kurallarla birlikte gitgide gelişen futbol, 1863 yılında İngiliz Futbol Birliği'nin (Football Association, FA) kurulmasıyla resmi bir branş haline gelmiş, İngiltere'den başlayarak önce kolonilere ve yakın ülkelere daha sonra dünyaya yayılmaya başlamıştır (<http://www.futbolekonomi.com/index.php/haberlermakaleler/yonetim/121metekiz/363birenduestriolarakfutbol.html>).

Futbolun kitlelere bu yayılımı sonrası gerçekleştirilen ilk eleme usulü turnuva olan FA Cup'tan sonra kulüpler futbola olan ilgilerini de artırmıştır.Bu

süreçte yeni kulüplerde kurulmaya devam ediyordu.1880'ler sonunda 100'ün üzerinde takım FA Cup'a katılım göstermiştir. Kupa popülaritesini artırmıştır fakat olumsuz bir yönü vardır. Eleme usulü bir turnuva olduğundan dolayı ilk maçta elenen takımlar bütün seneyi 1 maç yaparak tamamlıyorlardı. Tüm seneye yayılan bir organizasyon ihtiyacı oluşmuştu.Bu nedenle 1888 yılında takımların sene boyunca maç yapacakları bir lig organizasyonu düşünülmüştür. Bu fikir üzerine 1888 yılında İngiltere Futbol Ligi (English Football League), kurularak tarihteki yerini almıştır. İlerki yıllarda ise 1890 yılında da İskoçya Futbol Ligi (Scottish Football League) kurulmuştur (Cenikli, 2017).

Dünyada Futbol Popülizmi

İngiltere'de daha çok işçi sınıfının değerlerine hitap eden futbol (Dunkhorst, 2008) için Uzakdoğu'da da durum benzerdir. Futbolun Japonya'da yayılmasını sağlayan bir İngiliz albaydır (1873). Kore'de 1882 yılında İngilizler sayesinde futbolla tanışmıştır (Boniface, 2007).

Uruguay'da futbolun önde gelen iki takımından biri olan 43 lig, 5 kez de Güney Amerika Şampiyonluğu bulunan "Penarol", geneli İngiliz olan 118 demiryolları işçisi tarafından 1891 de kuruldu (Tihimmel, 2008). Futbolu Meksika'ya demiryolları işçisi ve maden işçisi olarak çalışan İngilizler tanıtmıştır. Meksika da 1902'de kurulan ilk kulüp adı British Club'tır (Boniface, 2007). Peru'da ise 1901 yılında işçilerin yoğunlukta olduğu La Victoria da kurulan Allianza Lima'dır (Hübener, 2008).

Birinci Dünya Savaşı dönemi futbol faaliyetlerine darbe vursa da futbolun yayılmasının önüne geçememiştir. Birçok futbolcunun savaşa katılması futbolun bilinirliğini de artırmıştır. Askerler grup birlikteliği mücadele ve hırs içeren bu oyunu tanımış ve sevmişlerdir (Aktükün, 2010). Futbolla savaşta tanışan ve tutku duyan askerler döndüklerinde bu oyunun yayılmasını sağlamışlardır. Futbol popülerleştikçe politik olarak da değer kazanmıştır. 1938 Dünya Kupası İtalya'da oynanmamış olsa da Mussolini kazanılan kupayı göğüs kabartan bir olay olarak görmüştür. Bir önceki dünya kupasını da İtalya kazanmıştır fakat Fransa'da elde edilen zafer büyük değer görmüştür. Mussolini bu kupaya öyle değer vermiştir ki final öncesi, futbolcuları 'ya galibiyet ya ölüm' diye motive ettiği konuşulmaktadır. Finalde kazanan İtalya oyuncularının Mussolini'nin karşısına askeri uniformalarıyla çıkmaları da futbolun artık politik bir değer oluşunu ortaya koymuştur (Boniface, 2007).

FİFA

Futbolun süregelen hikayesinin en önemli noktalarından birisi yedi ülke federasyonunun bir araya gelerek 21 Mayıs 1904`te, oluşturduğu Uluslararası Futbol Federasyonu (FIFA)`dır. Halen FIFA dünya futbolunu yöneten kurallar ve organizasyonlarda tek söz sahibi olan kuruluş olarak varlığını sürdürmektedir. (İnal, 2004).

Alan Tomlinson'a göre 1904 yılında kurulan FIFA, 1974 yılına kadar başkanlığı sürdürenler tarafından amatör değerler korunarak yönetilmiştir (Tomlinson, 2000). Joao Havelange 1974 yılından itibaren göreve başlamış ve Tomlinson gibi pek çok kişinin düşüncesine göre bu dönem futbolun ticarileştiği bir dönem olmuştur (Goldblatt,2008).

Yedinci FIFA Başkanı olan Joao Havelange`ın döneminde FIFA'ya üye katılımları hızlanmıştır. Grenada, Belize, San Marino, Faroe Adaları, Solomon Adaları, Vanuatu, Tahiti gibi küçük ülkeler bu dönemde FIFA'ya katılımları sağlanmıştır. Sonrasında 1982 İspanya Dünya Kupası'nda takım sayıları 24'e, 1998 Fransa Dünya Kupası'nda ise 32' ye kadar çıkartılmıştır (Goldblatt,2008). Diğer yönden Havelange öncesi Dünya Kupası'nı organize eden FIFA bu dönem zarfında toplamda 11 futbol organizasyonunu gerçekleştirmiştir (Tomlinson,2000).Havelange`in ticarileştirmeye çalıştığı futbol, yıllık yaklaşık olarak 225 milyar dolarlık ciro yapan bir kurum olmuştur (Galeano,2008). Büyük miktar olarak görülen bu paranın karşılaştırılması yapılırsa o dönemde, General Motors'un cirosunun bir buçuk katından daha fazla olduğu görülmüştür (Tomlinson, 2000).

Futbolda Profesyonelleşme Süreci

Futbol profesyonel olarak kabul edilmeden önce bazı futbolcuların bu spor oyununda finansal açıdan gelir ettikleri bilinmektedir. Bu para alışverişleri gizli bir şekilde yapılırdı. Çünkü eski dönemler de futbolculara para vermek kesinlikle yasaklanmıştı (Goldblatt, 2008).

FA temelinde futbolculara para verilmesine karşı bir duruş sergiliyordu. FA/Soylu kesime göre futbolda parasal durumun devreye alınmasının hem oyuncuların ahlakını bozacağını hem de futbol oyununun soylulardan alt tabakalara geçeceği kanaati vardı. Bu durum özellikle Kuzey İngiltere'de ve İskoçya'da farklılık göstermektedir. Bu bölgelerde bazı kulüpler sanayicilerin ve küçük burjuvanın kontrolü altındadır (Giulianotti,2000). İşçi sınıfının yaşa-

dığı alanlarda ki bu kulüpler, işçilerin çalışmalarının yanında futbol da oynayabilmeleri, ayrıca maddi kayıplarının oluşmaması için profesyonel olarak devam etmelerini istemişlerdir. Tabii ilerleyen zamanda rekabet üstünlüğü sağlamak, taraftar kitlesinin artması, kısacası futbolun değerinin her geçen gün ilerlemesi profesyonellik içinde gerekli bir altyapıyı oluşturmuştur (Goldblatt,2008). Artık rasyonalizm bu dönemde futbolu yavaş yavaş etkilemeye başlamıştır (Giulianotti, 2000). Profesyonellik anlayışına zaman için de bazı kurallar konulmuş, sınırlamalar getirilmiş olsa da, rekabette üstün gelmek her şeyden önemliydi. Bu durum kural dışı oluşumlara, karar alıcıların gitmesini sağlamıştır (Wahl,2005). 1907 tarihinde Alf common 1000 sterline Sunderland'dan, Middlesbrough'ya transfer olmuştur. Bu transfere kadar verilen en yüksek ücret 350 sterlindi. FA, oyunculara verilen ücretlerin kontrol dışı olması için 1901 yılında 4 sterlin maaş sınırı getirmiştir. Fakat bu kural kulüpler tarafından farklı yöntemlerle geçiştirilmiştir (Giulianotti,2000).

Futbolda Taraftarlık Olgusu

İşçi sınıfının da futbola katılımı sayesinde futbol hızla gelişmiştir. Seyirci sayıları özellikle İngiltere'de 1888'de ortalama 4.600 iken 1895'te 7.900'e, on yıl sonrasında ise 13.200'e çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde de 23.100'e yükselmiştir (Giulianotti,2000). Önemli maçlar daha büyük seyirciler karşısında oynanmıştır. Özellikle 1882'deki ilk FA Cup Finali 2.000 seyirciyle izlenirken, 1888 Finalinde 17.000, 1913 finalinde ise toplamda 120.000 seyircinin bu şölene katıldığı bilinmektedir (Goldblatt,2008). Bu süreç beraberinde futbola katılımın da artmasını sağlamıştır. 1905 yılında FA'nın bünyesinde 10 bin kulüp ve kayıtlı 300.000 amatör lisanslı futbolcu bulunmaktaydı (Wahl,2005).

Aldred Wahl'a (2005) göre futbolun demiryolu ile tanışması 1920'leri bulmuştur. Bir gar, bir futbol sahası: o zamanlar bu bir kuraldır. 1930'lu yıllardan başlayarak ise radyonun sayesinde ünü hızla gelişmiştir. Bununla beraber bir ivme yakalayan futbol için asıl büyük devrim televizyonların devreye girmesiyle başlamıştır.

1954 ve 1958 yıllarında dünya kupası müsabakaları televizyondan yayınlanmaya başlamıştır. Uydu aracılığıyla yayınlanan ilk dünya kupası ise 1966 da İngiltere'de gerçekleşmiştir. Final maçı 36 ülkede 400 milyon seyirci tarafından takip edilmiştir.

Futbol endüstrisi, yıllar içinde yaşanan bu evrimleşme stratejik ve sistemli uygulamalar sayesinde hızla gelişmiştir. Bu durum artık futbolu, profesyonel-

liğin kabul edilmesi, büyük stadyumların yapımı, iktidarların oyuna yönelik ilgisi, futbolun ulus ve devletlerin simgelerinden biri olarak temsil edilmesi, futbolla ilişkili yeni endüstrilerin gelişmesi, bahis, spor malzemelerinin popülerleşmesi, medyaya ilginin artması gibi birçok etken sayesinde ekonomik anlamda önemli bir şekilde geliştirmiştir (Arık, 2008).

Profesyonelleşmenin taraftarlar üzerindeki etkisini de artırmıştır. Taraftarlar artık sadece kulüpleriyle gönül bağı olan ve kulüplerinin müsabakalarını takip eden kişiler olmaktan çıkmış, internetten yazışmalar, medyada söz söylemeleri, kitap, dergi, makalelerin takibi gibi iletişim yolları seçmişlerdir. Oluşan bu kitle yeni bir toplumsal hareketi de başlatmıştır (Demir, 2018).

Futbolda Devrim

Günümüz futbol piyasasının en etkili ve belirleyici olan kararlarından birisi Bosman Kararları'dır. Belçikalı futbolcu Jean-Marc Bosman'ın, transferinden yüksek bonservis istenmesinden dolayı açtığı davayı kazanmasıdır. Lüksemburg Yüksek Mahkemesi tarafından alınan karar sözleşmesi biten oyuncuların başka bir kulüple bedelsiz anlaşabileceği üzerineydi. Ayrıca Avrupa Birliği vatandaşı olan futbolculara yerli statüsünde oynama hakkı tanınıyordu. Yerel mahkemenin ardından Avrupa Adalet Divanı tarafından Avrupa Birliği Yasaları etrafında da değerlendirildikten sonra 1995 yılında açıklanan karar çerçevesinde futbolu ekonomik bir alan olarak değerlendirirken çalışanların serbest dolaşımı ilkesi gereğince yabancı futbolcu sınırının ve sözleşme sonunda uygulanan bonservis ücretinin hukuki dayanağı olmadığına yönelik karar belirtiyordu (Aksar, 2005).

Akşar'a göre; Ekonomik unsurlar içerisinde gelişimini sürdüren futbol, oluşan spor pazarı ve sanayileşen yapısıyla serbest dolaşım içerisine girmeiydi. Sermaye uluslararası dolaşımı serbest bırakırken, iş gücünün tam tersi hareket etmesi mantıklı gözüküyordu. Bosman Kuralları "Bugünün futbolcularını serbest transferi bir sportif serüven olmaktan çıkartıp parasal bir harekete dönüşmüş olarak görülmekteydi" Buna bağlı olarak futbolcu ücretleri de artış göstermiştir. Modern futbolda kulüp ile özdeşleşmiş futbolcular artık yer değiştiren, geçici işçi statüsünde yer almaya başlamıştır (Authier,2002).

Teknolojinin Futbola Etkileri

Geçmişten günümüze kadar yaşanan gelişmeler artık futbolda daha az hataya yer olması, daha çok seyir sevkinin olabileceği bir gelişme yaşanması gerekiyordu. Çeşitli handikapları minimuma indirmek, adaleti sağlamak, etik ilkeler

üzerinde hareket etmek gibi birçok yenilik için çalışmalar devam etmekteydi. Tamda bu dönemlerde özellikle Dünya Kupasında sergilenen video hakem (VAR) sistemi ile ilgili FIFA Hakem Komitesi Başkanı Pierluigi Collina, sistem için “Kusursuzluk eşiğinde” ifadesiyle geleceğin futbolu içinde daha çarpıcı gelişmelerin sinyalinin vermektedir. Ayrıca FIFA, Dünya Kupası bitiminde açıkladığı raporda video hakem sistemi (VAR) uygulaması doğrultusunda doğru sonuç oranının yüzde 99,3 olduğunu belirtmiştir (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/pierluigi-collina-dugmeye-basti-kritik-karar-1664789.html>)

Video hakem (VAR) sistemi, 2016 yılı içerisindeki Eylül ayının ilk günü İtalya ve Fransa takımlarının arasında geçen dostluk mücadelesinde karşımıza çıksa da dünya çapında birçok ülkede faaliyete girmiştir. Bunların arasında Türkiye, Avusturya, Belçika, Brezilya, Çin, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Kore, Hollanda Polonya, Portekiz, Katar ve ABD gibi ülkeler bulunmaktadır (http-4https://www.yeniasya.com.tr/spor/16-ulke-yeni-sezonda-var-sistemine-geciyor_468198)

Uydu tabanlı radyonavigasyon (GPS) sistemi, ilk olarak Amerika bünyesinde 1970 yılının başlarında askeri amaç güdülerek üzerine düşülüp güncellenen ve geliştirilen bir konumlandırma sistemi olarak icat edilmiştir (Hewitt, 2016; Hennessy, & Jeffreys, 2018). İlerleyen zamanlarda bu sistem 1983 yılı itibarıyla sadece askeri kullanım doğrultusundan sıyrılıp dünya çapında herkesin kullanımına sunulmuştur. (Hewitt, 2016; Scott, & Kelly, 2016). Bu sistem dünyamız etrafındaki yörüngede 24 adet uydu tarafından eşzamanlı bir biçimde radyo sinyallerinin yayılmasına dayanarak uygulanır. Her uydu mükemmel üstü bir hızda, anlık olarak zaman ve konumu inanılmaz bir titizlik ve hassasiyet ile yayılımını gerçekleştiren bir atom saati ile donatılmıştır. (Schutz & Chambaz, 1997).

Kişinin hızı, konumu ve ivmelenmesi uydudan alınan sinyaller ile tespit edilmekteydi. Bu teknolojik gelişim spor bilimlerinde dış yük takibinin yapılmasını sağlamıştır. Bu teknolojiye yararlanılarak oyun hızının pozisyon alış kabiliyetlerinin teknik kabiliyetlerinin ölçülmesi kolaylaşmıştır. Belli bir spor branşının fizyolojik değerlerinin ortaya konulması için GPS teknolojilerinden yararlanılmaktadır (Cummins & ark., 2013). Gps cihazı fizyolojik ve kinematik değerleri ölçebilen kalp atım hızları, kalori miktarları durmalar hızlanmalar gibi durumları ölçebilen ve rakamsal verilerle sunan bir cihazdır. Bu sayede birçok veriyi istatistiksel olarak görebilme imkânı sağlayabilmekteydi. (Akyıldız, 2018).

SONUÇ

Geçmişten günümüze kadar insanoğlunun yeme içme barınma gibi faaliyetleri aynı zamanda hayatta kalma mücadelesi ile ortaya çıkan spor, yüzyıllar içerisinde dev bir endüstri haline gelmiş durumdadır. Bazı dönemler kişisel zevk için, bazı dönemler de ise askerî açıdan yarar sağlamak için kullanılmıştır. Oynanan futbol yüzyıllar içerisinde bir oyun olmanın çok ötesine geçmiştir. Bazı milletler futbolu adeta din gibi sayarken bazı milletler politika aracı olarak kullanarak güçlü olmaya çalışmıştır. Şüphesiz ki sporun birleştirici bir gücü vardır. Bir ulusal futbol müsabakasında oluşacak centilmence yaklaşımlar o iki ülkenin vatandaşlarını birbirine karşı sempati duyacak duruma getirebilmektedir. Bir kişi hayatın da hiç gitmediği, fikir sahibi olmadığı bir ülkeye, sadece o ülkenin sporcusuna olan hayranlığı sebebiyle yakınlık duyabilmektedir. Simon Kuper (2003) dediği gibi 'futbol asla sadece futbol değildir' sözünün, futbolun evrenselliği ve ortak duyguları en iyi şekilde yansıtan bir olgu ve müşterek olduğu, toplumsal olayların aynası olarak işlev gördüğü, eşitsizlik ve sınıf çelişkilerini en iyi ve net biçimde yansıtan bir spor dalı olduğu, politika, modernizm ve kapitalizm gibi birçok dal ile ne denli bütün olduğunu ortaya koymuştur.

Futbolun büyük kitlelere böylesine derinden etki etmesi sebebiyle endüstriyel hale gelmesinde önemli rol oynamıştır. Bu sebepten bu oyunu daha tutkulu hale getirmek için gündün güne ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Sponsorluklar, medya, bahis, borsa, sanayi, vb. gibi birçok sektörü içinde barındırmaya başlamıştır. Teknolojinin bu oyunu robotik hale getirmesinden ve ruhunu kaybettirmesinden korkan bazı kesimler olsa da şüphesiz ki futbol endüstrisinin aktörleri, oyunu daha ilgi çekici hale getirmek için teknolojik yatırımlarını sürdürecektir ve oyun dönüşümünü devam ettirecektir.

Spor endüstrisindeki gelişmeler sayesinde dünya ekonomisinde yeni bir oluşumun kapısı aralanmıştır. Bu oluşumla her geçen gün finansal açıdan kaynağın artması, futbolu daha fazla kitlelere taşımıştır. Bu kitlelerce seyir zevki ve spor olayına ulaşabilirlik önemli olmuştur. Futbol endüstrisi istihdamda yeni rollerin belirlenmesini sağlamıştır. Futbol, teknolojik gelişim, spor endüstrisi bireyleri, ülkeler ve markalar ile koordinasyon içinde hareket edip, dünya ekonomisinde söz sahibi olan bir yapı halini almıştır.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, Z., & Akarçeşme, C. (2020). Futbolda Antrenman Yüklü Takibi ve Veri Analiz Yöntemleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(3), 481-493.
- Aktükün, İ. (2010). "Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları", *Cogito*, No:63: Dünya Gözüyle Futbol, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s.8-26
- Akşar, T. (2006). "Merih Kutlu: Futbol Ekonomisi", İstanbul, Literatür Yayıncılık
- Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2005
- Akkaya Ö. (2016). Sosyal Medya ve Spor Pazarlaması İlişkisi Taraftar Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma Beşiktaş Spor Kulübü Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Arık, B. (2004). *Top Ekranda*. İstanbul: Salyangoz.
- Argan, M. (2004). *Spor Sponsorluğu Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Authier, C. (2002). *Futbol A.Ş.* çev: Ali Berktaş, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002
- Arıpınar, E. (1992). *Türk futbol tarihi*. Cilt:1. İstanbul: Türkiye Futbol Federasyonu.
- Argan M. & Katırcı H. (2008). *Spor Pazarlaması*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın N. (1988). *Futbol I*. Ankara: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Barnett, S. (1990). *Games and sets: The changing face of sport on television*. *British Film Inst*:138
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*, NTV Yayınları, çev: İsmail Yerguz, İstanbul,
- Bugra, G. (2006). "Alternatif Bir Cumhuriyet, Din ya da Yaşam Biçimi: Fenerbahçe Kulübü ve Taraftar Grubu." *Millî Folklor*, Güz, C. 9, Yıl: 18, Sayı: 71.
- Cenikli A., Dalkılıç M., Yiğit E. & Bozkurt V. (2017) *Modern Futbolun Tarihi*. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi Bahar Spring 2017-Sayı Number 14-Sayfa Page 53-63*
- Crowther, N.B. (2007). *Sport in Ancient Times*, Praeger Publishers, 88 Post Road West, Westport, CT 06881, An imprint of Greenwood Publishing Group, Inc.
- Coakley, J. (2001). *Sport in Britain*. London -New York: Mcgraw Hill
- Cummins, C., Orr, R., O'Connor, H., & West, C. (2013). *Global positioning systems (GPS) and microtechnology sensors in team sports: a systematic review*. *Sports Medicine*, 43(10), 1025-42.
- Demir, M. (2018). "The Role of the Media in the Process of Industrialization of Football". *International Paris Congress on Social Sciences 1*, April 1013, 2018, Paris France.
- Dunkhorst, J. (2008), "Solcu futbol mu? Sağcı futbol mu? Futbolistalar:", Dario Azzellini, Stefan Tihimmel (Edr), *Futbol ve Latin Amerika*, Çev. Serra Bucak, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2008). *Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine*, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 26 Kış-Bahar, ss.1-58.
- Galeano, E. (2008). *Gölgede ve Güneşte Futbol*, Çev. Ertuğrul Önalp, M. Necati Kutlu, 4. bs., İstanbul, Can Yayınları
- Goldblatt, D. (2008). *Ball is Round: A Global History of Soccer*, New York, Riverhead Books,
- Giulianotti, R. (2000). *Football: A Sociology of the Global Game*, Cambridge, Polity Press, 2000
- Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hizmetleri Sponsorluk (modül: 342PR0017) (2011). Ankara: MEB Yayınları.
- Hennessy, L., & Jeffreys, I. (2018). *The current use of GPS, its potential, and limitations in soccer*. *Strength & Conditioning Journal*, 40(3), 83-94. doi: 10.1519/SSC.0000000000000386
- Hewitt, A. (2016). *Performance analysis in soccer: applications of player tracking technology* (Doctoral dissertation, University of Canberra)
- Hübener, K.L. (2008), "Urubu", Dario Azzellini, Stefan Tihimmel (Edr), *Futbol ve Latin Amerika*, Çev. Serra Bucak, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- Hür, A. (2002), "4 bin 700 Yıllık Ayak Topu", *Popüler Tarih*, Sayı 22, s.60-65.
- İkiz, M. (2010). *Bir Endüstri Olarak Futbol*. *Futbol Ekonomisi & Endüstriyel Futbol*.

Spor Bilimleri IV

- İnal, A. N. (2004). Futbol'da Eğitim Öğretim, Nobel Yayınevi, s.:19, Ankara.
- İzgi, Ö. (2002). Orta Asya'nın En Eski Kültürleri ve Çin Medeniyeti İle İlişkiler, Türkler Ansiklopedisi, 1.cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kuper, S. (2003). Futbol Asla Sadece Futbol Değildir. Çev: Sinan Gürtunca, İthaki Yayınları, 2.Baskı, İstanbul
- Özkan Ö. (2009). Saraybosna'da Futbol Taraftarlığı ve Kimlik Farklılaşması: Sarajevo ve Zeljeznice Taraftarları. Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Schutz, Y., & Chambaz, A. (1997). Could a satellite-based navigation system (GPS) be used to assess the physical activity of individuals on earth? *European Journal of Clinical Nutrition*, 51(5), 338-39.
- Scott, M.T., Scott, T.J., Kelly, V.G. (2016). The validity and reliability of global positioning systems in team sport: a brief review. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 30(5), 1470-90.
- Shank M. (2002). *Sports Marketing: A Strategic Perspective*, Prentice Hall, New Jersey
- Somalı, V. (1989). *Teknik, Taktik Yönleriyle Futbol ve Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Şahin M., Koç S., & Yılmaz A. (2003). *Beden Eğitimi ve Sporda Sponsorluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tek T. (2006). *Türkiye'de Uluslararası Spor Organizasyonları Düzenleyen Federasyonların Karşılaştıkları Problemler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Tihimmel, S. (2008), "Uruguay", Dario Azzellini, Stefan Tihimmel (Edr), *Futbol ve Latin Amerika*, Çev. Serra Bucak, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- Tihimmel, S. (2008), "Uruguay", Dario Azzellini, Stefan Tihimmel (Edr), *Futbol ve Latin Amerika*, Çev. Serra Bucak, Otonom Yayıncılık, İstanbul.
- Tomlinson, A. (2000). "FIFA and the Men Who Made It", *Soccer & Society*, No:1:1: The Future of Football: Challenges for the Twenty-First Centu, London, Routledge, 2000: 55-71
- Wahl, A. (2005). *Ayaktopu Futbolun Öyküsü*, çev: Cem İleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,
- Yıldırım K. & Eşkinat R. (1996). *Endüstriyel Ekonomi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*, No:113: 07
- Yolaç, M. & Uluğ Y.(2006): *Toplumun sahalarla yansıyan yüzü: Futbol*. *Toplumsal Tarih*, 102: 64-67.

İNTERNET

- (<http://historyoffootballreally.blogspot.com.tr/2009/09/chineseand-tsu-chu.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2017).
- <http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=97>
- Sporbilim (2012). Spor Pazarlaması. (Erişim Tarihi: 05.04.2018)
- <https://www.yeniakit.com.tr/haber/pierluigi-collina-dugmeye-basti-kritik-karar-1664789.html> (erişim tarihi: 2022-06-13 16:44:00)
- http-4https://www.yeniasya.com.tr/spor/16-ulke-yeni-sezonda-var-sistemine-geciyor_468198 (erişim tarihi: 22 Temmuz 2018,01:38)
- <https://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/yonetim/121-mete-ikiz/363-bir-enduestri-olarak-futbol.html> (erişim tarihi: 09 Nisan 2010)
- <https://www.redbull.com/tr-tr/futbol-tarihi-hakkinda-her-sey> Hamarat A. (2017). *Futbol Tarihi Hakkında Her şey*. Erişim: 30.04.2018.